

В. Гуглей,

аспірант кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Т. Латковська,

доктор юридичних наук, професор
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ДЕФІНІЦІЇ

Фінансова політика держави є стратегічним механізмом, спрямованим на досягнення макроекономічної стабільності та сталого розвитку. Залежно від характеру фінансової політики – консервативного, помірного або стимулюючого – можуть змінюватися умови фінансової безпеки, що зумовлює необхідність постійного моніторингу та адаптації. Характер фінансової політики визначає загальний підхід держави до управління фінансовими ресурсами, бюджетом, податками та економічним регулюванням. Консервативна фінансова політика спрямована на жорстке обмеження державних витрат, мінімізацію бюджетного дефіциту та зниження боргового навантаження. Для цього уряд дотримується суворої бюджетної дисципліни, уникає надмірних запозичень та підтримує стабільність національної валюти. Такий підхід характерний для економік, що прагнуть знизити державні борги та уникнути перегріву фінансової системи. Наприклад, Німеччина після фінансової кризи 2008–2009 років запровадила політику «чорного нуля», що передбачала жорстке обмеження державних витрат для досягнення збалансованого бюджету. Помірна фінансова політика є більш збалансованим підходом, який допускає помірний бюджетний дефіцит, забез-

печує збереження соціальних витрат та регулює податки таким чином, щоб не пригнічувати економічну активність. Вона дозволяє державі реагувати на економічні виклики, не створюючи надмірного фіскального навантаження. США та Канада зазвичай дотримуються помірної політики, коригуючи податкові та монетарні механізми відповідно до економічної ситуації. Стимулююча фінансова політика, навпаки, передбачає активне використання державних витрат та зниження податків для стимулювання економічного зростання. Уряд може свідомо збільшувати бюджетний дефіцит, розширювати державні програми фінансування, а також знижувати облікові ставки для заохочення кредитування та інвестицій. Такий підхід застосовується в періоди криз та рецесій, коли необхідно активізувати економіку. До прикладу, США під час Великої депресії 1930-х років – президент Франклін Рузвельт запровадив «Новий курс», що включав масштабні державні витрати та соціальні програми.

Досліджуючи фінансове законодавство в межах тієї чи іншої політики, можна побачити взаємозв'язок з нормативно-правовими механізмами регулювання державних фінансів, податків, бюджету та фінансового контролю.

Фінансова політика розглядається і як механізм досягнення соціально-економічних цілей. Так, Сіташ Т. наголошує, що вона охоплює відносини між державними, економічними та політичними інституціями у процесі організації фінансової системи [6]. Д. Ванькович розширює це розу-

міння, наголошуючи на необхідності впровадження експрес-регулювання та прогнозування макроекономічних показників [7].

Тема фінансової політики не залишилась без уваги і науковців-правників, хоч і у набагато меншій кількості наукових праць. На думку Л. В. Трофімової, фінансова політика поєднує об'єктивно сформовану, цілісну і відносно відокремлену групу функціонально взаємообумовлених і структурно пов'язаних норм права, що регламентують конкретно визначені суспільні відносини у сфері фінансів, пронизуючи всі складові фінансової діяльності держави, що водночас є комплексом правових, фінансово-економічних та організаційних заходів, спрямованих на створення цілісної та стабільної фінансової системи держави для досягнення цілей і завдань щодо можливостей зайняти достойне місце України у світі [8]. Визначення фінансової політики, представлене Л. В. Трофімовою, має комплексний характер і поєднує правові, економічні та організаційні аспекти, що відображає міждисциплінарну природу цього поняття. Основний акцент у такому науковому підході зроблено на тому, що фінансова політика є не лише системою заходів державного регулювання, а й специфічним правовим явищем, яке ґрунтується на сукупності взаємопов'язаних норм фінансового права.

Одним із ключових положень є те, що фінансова політика регламентує конкретні суспільні відносини у сфері фінансів. Це підтверджує її інтегровану природу, оскільки вона стосується як державного управління фінансами, так і взаємодії суб'єктів господарювання та громадян у фінансовій системі. Важливим є також твердження про те, що фінансова політика «пронизує всі складові фінансової діяльності держави», що означає її всеохоплюючий характер у процесі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів.

Особливу увагу слід звернути на те, що Трофімова розглядає фінансову політику як «комплекс правових, фінансово-економічних і організаційних заходів», спрямованих на створення цілісної та стабільної фінансової системи держави. Таким чином, авторка акцентує увагу на поєднанні трьох ключових складових:

- правової, що передбачає закріплення фінансової політики у нормативно-правових актах;
- фінансово-економічної, що включає механізми мобілізації та розподілу фінансових ресурсів;
- організаційної, що охоплює управлінські рішення та інституційну підтримку функціонування фінансової системи.

Вчена додатково наголошує, що фінансова політика є багатовимірною категорією, що включає сукупність норм, які регулюють фінансові правовідносини, інтегруючись із науковими, організаційними та економічними заходами. Таким чином, це визначення узгоджується з концепцією фінансової політики як регулятивного механізму, що охоплює як правові, так і економічні аспекти [9].

Варто відзначити, що у наукових дослідженнях інших науковців, зокрема у праці А. С. Нестеренко, фінансова політика розглядається з дещо іншого ракурсу – як система заходів державних органів, спрямованих на формування, розподіл та використання фінансових ресурсів. Основна увага приділяється державному управлінню та механізмам реалізації фінансової політики, при цьому її правова основа розглядається більш загально [10].

Як бачимо, науковці зосереджуються на різних аспектах фінансової політики: економісти підкреслюють її стратегічну роль у забезпеченні макроекономічної стабільності, тоді як правники акцентують увагу на нормативно-правовому регулюванні фінансових відносин.

Фінансова політика як категорія фінансового права охоплює сукупність державних заходів у сфері мобілізації, розподілу та використання фінансових ресурсів. З ракурсу правової науки, фінансова політика роз-

У науці фінансового права загальновизнаним є підхід, згідно з яким бюджетна політика держави виконує три ключові функції: алокаційну, розподільчу та стабілізаційну. Цей підхід був сформульований ще у середині ХХ століття Р. Масгрейвом у його фундаментальній праці «The Theory of Public Finance» [14] і з того часу отримав широке визнання в академічному середовищі. Хоча сам Масгрейв не використовував термін «бюджетна політика» у вузькому сенсі, у сучасному розумінні всі три функції реалізують саме бюджетна політика.

лізуються саме через бюджетну політику як одну з основних складових фінансової політики держави.

Алокаційна функція стосується розподілу фінансових ресурсів між публічним та приватним секторами з метою забезпечення суспільних благ, таких як освіта, оборона, охорона здоров'я, інфраструктура. Розподільча функція проявляється у здатності держави через бюджет змінювати первинний розподіл доходів і багатства у суспільстві з метою соціальної справедливості. Стабілізаційна функція полягає в тому, що бюджет використовується як інструмент макроекономічної політики. Через фіскальні заходи держава може впливати на сукупний попит, стримувати інфляцію, зменшувати безробіття, стимулювати економічне зростання. Усі ці функції мають чітке нормативне вираження через положення Бюджетного кодексу України, щорічні закони про державний бюджет, підзаконні акти Кабінету Міністрів.

Підсумовуючи, варто зауважити, що термін «фінансова політика» не має чіткого визначення у вітчизняному законодавстві. Проте її основні аспекти регулюються низкою нормативно-правових актів, що визначають засади формування та реалізації фінансової політики: Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, щорічний Закон України «Про державний бюджет», Закон України «Про місцеве самоврядування», постанови Кабінету Міністрів України тощо.

Таким чином, фінансова політика, будучи інструментом економічного управління, вимагає юридичного забезпечення через нормативно-правові акти, що встановлюють правила її формування та реалізації. Це підкреслює її важливу роль як у фінансовій системі держави, так і в правовому полі, забезпечуючи стабільність та прогнозованість фінансового управління.

У статті обґрунтовано, що фінансова політика є стратегічним інструментом державного управління, який визначає напрями розвитку економіки, забезпечує фінансову стабільність та формує засади бюджетного, податкового та монетарного регулювання. Встановлено, що вітчизняна наукова думка розглядає фінансову політику через економічну та правову призму, наголошуючи на її багатогранності. Досліджено теоретичний аспект фінансової політики, охарактеризовано її види та їхній вплив на фінансову безпеку держави. Доведено, що, залежно від обраного типу політики – консервативного, помірнього або стимулюючого – змінюються підходи до формування державного бюджету, рівень податкового навантаження та регулювання фінансових ринків. Аналіз наукових підходів до визначення фінансової політики, дав можливість підкреслити її міждисциплінарний характер та встановити наступне: економісти акцентують увагу на механізмах забезпечення макроекономічної стабільності, тоді як правники досліджують нормативно-правові механізми її реалізації. Особливий акцент зроблено на сучасному стані фінансової політики України, де поєднуються елементи помірнього та стимулюючого підходів, що є відповіддю на виклики війни та економічної нестабільності. Важливим завданням у майбутньому є перехід до більш збалансованої політики, яка сприятиме фінансовій стабільності, мінімізуватиме бюджетний дефіцит та забезпечить довгостроковий розвиток економіки. Розглянуто правовий аспект фінансової політики, підкреслюючи необхідність чіткої нормативної бази для її ефективного функціонування. Зокрема, акцентується увага на тому, що нормативно-право-

вий акт, який регулює фінансову політику, є офіційним письмовим документом, прийнятим у законодавчо визначеній формі та спрямованим на встановлення правових норм у сфері фінансів. Досліджене питання фінансової безпеки як ключового показника ефективності фінансової політики. Констатовано, що фінансова безпека визначається здатністю держави протидіяти внутрішнім та зовнішнім загрозам, уникати надмірного боргового навантаження, контролювати інфляцію та забезпечувати стабільність грошової одиниці. Доведено, що успішна фінансова політика повинна не лише сприяти економічному розвитку, а й забезпечувати макроекономічну стабільність та захищати національну фінансову систему від кризових явищ. Визначено, що фінансова політика об'єднує у собі інші види політик, таких як податкова, бюджетна, боргова, грошово-кредитна, митна тощо.

Ключові слова: фінансова політика, фінансова безпека, економічна стабільність, фінансове законодавство, фінансове право.

Gugley V., Latkovska T.
Financial policy: a theoretical overview of the definition

The article substantiates that financial policy is a strategic tool of state management, which determines the directions of economic development, ensures financial stability and forms the foundations of budgetary, tax and monetary regulation. It is established that domestic scientific thought considers financial policy through an economic and legal prism, emphasizing its versatility. The theoretical aspect of financial policy is studied, its types and their impact on the financial security of the state are characterized. It is proved that, depending on the chosen type of pol-

icy – conservative, moderate or stimulating – approaches to the formation of the state budget, the level of tax burden and regulation of financial markets change. The analysis of scientific approaches to the definition of financial policy made it possible to emphasize its interdisciplinary nature and establish the following: economists focus on mechanisms for ensuring macroeconomic stability, while lawyers study the regulatory and legal mechanisms for its implementation. Special emphasis is placed on the current state of Ukraine's financial policy, which combines elements of moderate and stimulating approaches, which is a response to the challenges of war and economic instability. An important task in the future is the transition to a more balanced policy that will promote financial stability, minimize the budget deficit and ensure long-term economic development. The legal aspect of financial policy is considered, emphasizing the need for a clear regulatory framework for its effective functioning. In particular, attention is focused on the fact that a regulatory act regulating financial policy is an official written document adopted in a legally defined form and aimed at establishing legal norms in the field of finance. The issue of financial security as a key indicator of the effectiveness of financial policy is studied. It is stated that financial security is determined by the state's ability to counteract internal and external threats, avoid excessive debt burden, control inflation and ensure the stability of the currency. It has been proven that a successful financial policy should not only promote economic development, but also ensure macroeconomic stability and protect the national financial system from crisis phenomena. It has been determined that financial policy combines other types of policies, such as tax, budgetary, debt, monetary, customs, etc.

Key words: financial policy, financial security, economic stability, financial legislation, financial law.

Література:

1. Карпінський Б. А. *Фінанси : термінологічний словник* / Б. А. Карпінський, Т. Б. Шира. «Професіонал», 2007. 441 с.
2. Адаменко І.П. *Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни*. Бізнесінформ. 2014. № 3. С. 341–345.
3. Запатріна І.В. *Формування фінансової політики держави: євроінтеграційний вимір*. Вісник КНТЕУ. 2012. № 2. С. 59–73
4. Кудряшов В. П. *Фінанси: Навч. посібник*. Херсон: Олді-плюс, 2002. 352 с.
5. Федосов В. *Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: монографія*. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін; за наук. ред. В. Федосова К.: КНЕУ, 2002. 387 с.
6. Сіташ Т. *Фінансова політика держави: прагматика та проблематика*. Академічний огляд. 2015. № 1. С. 29–34.
7. Ванькович Д. *Теоретико-методологічні засади та механізм реалізації фінансової політики в Україні [Текст]: автореф. дис.... д-ра екон. наук: 08.00.08*. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2015. 41 с.
8. Трофимова Л. В. *Конституція України і фінансова політика держави*. Правове життя сучасної України: матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.). Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін / Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2012. С. 83–85.
9. Трофимова Л. В. *Фінансова політика як категорія фінансового права*. Фінансове право. 2012. № 4. С. 14–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fp_2012_4_7. (дата звернення 17.03.2025р.).
10. Нестеренко А. С. *Фінансова політика держави як основний метод правового регулювання фінансових відносин щодо функціонування фінансової системи України*. Право і суспільство. 2015. № 6(3). С. 125–131.
11. Котенко С. Л. *Нормативно-правове забезпечення державної фінансової політики за чинником людського розвитку*. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 21. С. 130–135.
12. Касьяненко Л. М. *Податкова політика в Україні та її правове забезпечення*. Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал. 2019. Вип. 1. С. 100–105.
13. Габор В. *Податкова політика України під час воєнного стану: загрози та перспективи збільшення податкових надходжень*. Економічний аналіз. 2024. Том 34. № 4. С. 608–618. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.04.608>
14. Musgrave, R. A. *The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy*. New York: McGraw-Hill, 1959. 628 p.